

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 401/2021 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen pakolaisvakoilun ehkäisemisestä

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimitannut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Pirkka-Pekka Peteliuksen /vihr näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 401/2021 vp:

Miten hallitus varmistaa, etteivät Suomessa oleskelevat vieraiden valtioiden nykyiset tai entiset kansalaiset joudu pakolaisvakoilun kohteeksi,

ovatko nämä toimenpiteet riittäviä sekä

aikooko hallitus ryhtyä toimiin pakolaisvakoilun kriminalisoimiseksi?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Pakolaisvakoilu on Suomessa asuvaa henkilöä koskevaa, vieraan valtion edustajien harjoittamaa tiedonhankintaa kyseisen valtion hyväksi. Pakolaisvakoilun tarkoituksena on kontrolloida tiedonhankinnan kohteena olevien henkilöiden toimintaa, yleensä vaimentaa kritiikin esittämistä tai oppositiotointa ei-demokraattista lähtömaata kohtaan. Usein siihen liittyy lähtömaahan jääneisiin perhejäseniin kohdistuvaa uhkaa.

Pakolaisvakoilun ilmenemismuodot ja –tavat ovat kansainvälisesti moninaisia. Ilmiöstä käytetystä nimestä huolimatta tiedonhankinnan kohteen ei tarvitse olla pakolaisasemassa. Vieraan valtion toiminta voi kohdistua myös suomalaista alkuperää oleviin henkilöihin, jotka toimivat vieraan valtion hallituksen opposition hyväksi. Nimitys pakolaisvakoilu voi siten olla ilmiön eri ilmenemismuodoissa harhaanjohtava.

Rikoslaissa ei ole erityistä pakolaisvakoilua koskevaa rangaistussäännöstä. Tästä huolimatta henkilöön kohdistuvaan vakoiluun voivat jo nykyisellään soveltua useat rangaistussäännökset.

Niitä ovat ainakin poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen (RL 14:5), viestintärauhan rikkominen (RL 24:1a), salakuuntelu (RL 24:5), salakatselu (RL 24:6), laitton uhkaus (RL 25:7), pakottaminen (RL 25:8) ja henkilörekisteririkos (RL 38:9). Käytännössä esimerkiksi pakolaisleirillä tapahtunutta kuvaamista on tutkittu salakatselun rikosnimikkeellä. Myös vainoamista koskevalla, vuoden 2014 alussa voimaan tulleella rangaistussäännöksellä (RL 25:7a) voidaan olettaa olevan merkittävä vaikutus myös pakolaisvakoilutapauksissa.

Nykyisten rangaistussäännösten voidaan katsoa kattavan varsin laajan osan pakolaisvakoilutilanteita. Rangaistavuuden kattavuuden näkökulmasta uudella rangaistussäännöksellä olisi lähinnä täydentävä rooli.

Pakolaisvakoilua koskevan erillisen rangaistussäännöksen laatimiseen liittyisi oikeudellisia haasteita. Haasteita liittyy jo rangaistussäännöksellä suojeltavaan oikeushyvään; suojeltaisiinko vakoilun kohteena olevaa yksilöä vai (Suomen) valtiollisia intressejä vieraan valtion toimilta. Tämä heijastuisi myös syyteoikeuden järjestelyyn.

Erityispiirteenä on myös tiedonhankinnan suorittaminen vieraan valtion puolesta ja toimesta. Tiedonhankinnan tavat voivat olla lähtökohtaisesti tavanomaisia kuten julkisen tilaisuuden valokuvaaminen, tietojen kerääminen avoimista lähteistä, tai haluttuja tietoja saatetaan saada arkipäiväisissä keskusteluissa tai julkisista tietolähteistä. Tällaiseen toimintaan on vaikea puuttua kenenkään oikeuksia loukkaamatta. Pakolaisvakoiluun syyllistyvä voi nauttia diplomaattista immunitteettia, jolloin käytettävänä on diplomaattinen reaktio (*persona non grata* -selitys).

Uuskriminalisoinnin säätämisen yhtenä edellytyksenä on, että sääntelyyn ei saisi liittyä ylitse-pääsemättömiä näyttöongelmia tai muita prosessuaalisia ongelmia, joiden vuoksi kriminalisoinnin voitaisiin jo etukäteen pelätä olevan varsin tehoton. Vieraaseen valtioon tavalla tai toisella kytkeytyvien seikkojen rikosprosessuaalinen todentaminen on selvästi keskimääräistä vaikeampaa.

Suomeen sijoittuvien tapahtumien toteen näyttämisen tiedonhankinnan kohteen myötävaikutus olisi keskeisessä asemassa. Usein hän voisi kuitenkin kokemustensa, mahdollisten traumojensa ja pelkojensa vuoksi olla haluton myötävaikuttamaan esitutkintaan ja rikosprosessiin. Suomalaisella rikoslainsäädännöllä tai muutoin viranomaistoimin voidaan vain varsin rajallisesti puuttua siihen pakolaisvakoilun taustalla tyypillisesti olevaan huoleen, kuinka vieraan valtion viranomaiset kohtelevat tiedonhankinnan kohteen sukulaisia tai muita läheisiä tuossa maassa.

Pakolaisvakoilua ja sen kriminalisointia koskevat kysymykset ovat olleet muutamia kertoja arvioinnin kohteena. Ilmiöön soveltuvista rikosnimikkeistä ja siitä käytävästä keskustelusta huolimatta pakolaisvakoilun yleisyydestä on vaikea saada kokonaiskuvaa. Pakolaisvakoilun säätäminen rangaistavaksi ei ole nykyisen hallituksen ohjelmassa. Oikeusministeriö seuraa tilannetta toimialallaan ja päättää tällä perusteella, mihin jatkotoimenpiteisiin asia antaa aihetta.

Helsingissä 14.7.2021

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson